

vlacovaria

meer halen uit de biologische kringloop

Vlacovaria verschijnt halfjaarlijks: jaargang 32, nr 2, september 2024

Beste lezer,

Dat de gft-inzameling over heel Vlaanderen zal worden uitgerold, is een feit. De verplichting is opgelegd door Europa en geldt vanaf 1 januari 2024. De regio's die nog moeten starten in Vlaanderen, hebben - met een gefundeerd plan van aanpak - van de OVAM uitstel gekregen tot 1 januari 2026. Zo zorgen we er samen voor dat de hoeveelheid restafval daalt en, dat is nog mooier, dat we een gesloten kringloop met het bioafval creëren.

Echter, een gft-inzameling invoeren komt met de nodige beslissingen, planning, communicatie, en dus ook: veel vragen. Daarom organiseerden we vanuit Vlaco op 13 mei 2024 een 'gft-inspiratiedag', met focus op de gft-inzameling bij de burger: hoe kan je de burger motiveren om deel te nemen aan de selectieve inzameling. Het was een dag gevuld met presentaties, praktijkvoorbeelden en de mogelijkheid om met andere lokale besturen te overleggen hoe zij hun gft-inzameling aanpak(t)en.

Deze Vlacovaria staat volledig in het teken van gft, en alles wat daarbij komt kijken. We wensen je alvast veel leesplezier. En aan de lokale besturen die de gft-inzameling binnen afzienbare tijd opstarten of wensen te optimaliseren: veel succes! En weet, je staat er niet alleen voor.

In dit nummer:

Hoe nudge je inwoners richting correcte inzameling?	2
Selectieve inzameling van bioafval bij huishoudens: wettelijk kader en stand van zaken.	5
Opstart van gft-inzameling: wat komt erbij kijken?	6
Impact afvaltarieven op gft-inzameling	6
Controle gft-containers bij IDM.	7
Wat kunnen verwerkers doen als het gft-afval niet zuiver is?	8
Selectieve inzameling in een stedelijke omgeving.	10
Hoe gft-inzameling en thuiskringlopen combineren?	11

HOE NUDGE JE INWONERS RICHTING CORRECTE INZAMELING?

Uit gft-afval kan kwaliteitsvolle compost worden gemaakt die momenteel heel gegeerd is bij landbouwers, teelaardeproducenten, burgers ... Het is dus zeker nuttig dat burgers hun gft-afval niet bij het restafval gooien, maar ofwel thuiscomposteren ofwel goed sorteren aan de bron en via de gft-ophaling meegeven.

Gedragsinzichten

Allereerst is het belangrijk om weten dat er twee soorten denksystemen bestaan:

- systeem 1 (snel en onbewust), bv.: tanden poetsen,
- systeem 2 (traag en bewust), bv.: een ingewikkelde reksom berekenen.

Echter, de mens is geen puur rationeel wezen, maar denkt ook heel intuïtief. En ons denken is daardoor onderhevig aan heel wat zogenaamde 'cognitive bias', oftewel denkfouten. Enkele voorbeelden:

- **Status quo bias:** de meeste mensen zijn geneigd om de weg van de minste weerstand te volgen, ook al is dat niet altijd de meest interessante optie.

Bv.: te dure energiefactuur blijven betalen omdat het te veel moeite is om van energieleverancier te veranderen.

- **Present bias:** we hebben liever nu een kleine beloning, dan een grotere later.

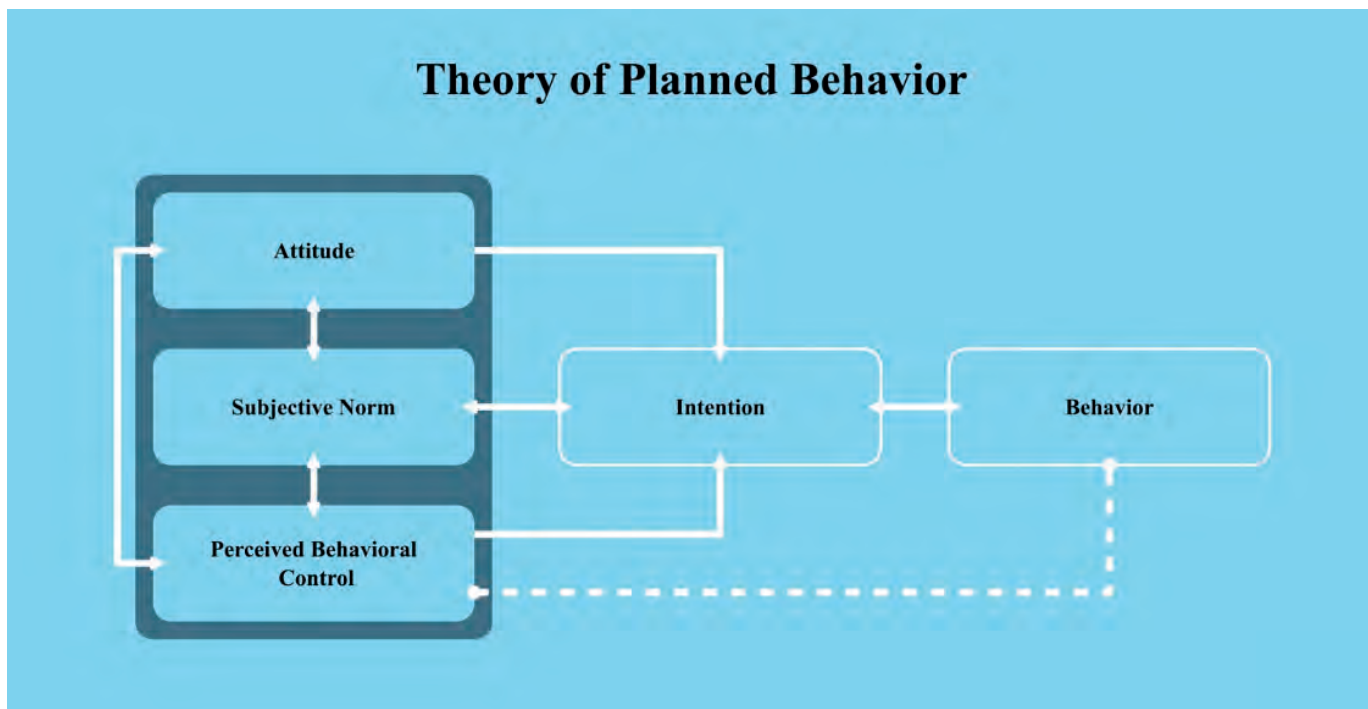
Doorheen de jaren zijn er talloze modellen gecreëerd om gedragsinzichten te verkrijgen. Een van de bekendste modellen is de 'Theory of planned behaviour' (Ajzen, 1991). Dit model werd lange tijd als de maatstaf gebruikt om gedrag te beïnvloeden, tot men een aantal jaren geleden de kloof tussen intentie en gedrag verder onderzocht.

Mensen een nieuw of correct gedrag aanleren, komt echter met de nodige uitdagingen. Voor je hieraan begint, is het belangrijk om inzicht te krijgen in het gedrag van mensen: waarom maakt de ene persoon keuze X en de andere keuze Y? Van zodra we dat begrijpen, komt pas de echte uitdaging: hoe kunnen we die keuzes beïnvloeden?

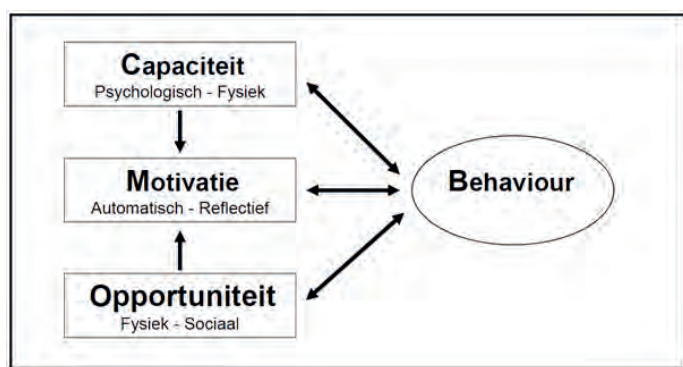
Daaruit bleek dat intentie (een individuele factor) amper 26% van gedrag kan verklaren, en bleken de contextuele factoren (routine, leefsituatie) belangrijkere voorspellers van gedrag (Davies, Foxall & Pallister, *Beyond the intention-behaviour mythology, an integrated model of recycling*, 2002).

Als we dit toepassen op recycleergedrag, is het dus niet enkel belangrijk om rekening te houden met de intentie van iemand om goed te sorteren (bv. iemand die begaan is met het klimaat), of zijn/haar kennis over wat in welke vuilnisbak hoort, maar ook met de woonsituatie van de persoon (is er bv. ruimte voor meerdere inzamelrecipiënten), het inzamelschema (wordt het afval voldoende ingezameld) en de woonomgeving (is er een sterke buurtcohesie).

De kloof tussen intentie en gedrag is door de contextuele factoren veel groter dan gedacht, en zo kwam 'Theory of planned behaviour' onder druk te staan. Susan Michie, Maartje van Stralen en Robert West ontwikkelden daarom in 2011 het 'COM-B Model'.

Figuur 1: Visuele voorstelling Theory of Planned Behavior (Shutterstock)

Figuur 2: Visuele voorstelling COM-B Model (bron: KU Leuven)

Dit model stelt zes vragen om zo tot een gedragsanalyse te komen:

1. Kent de doelgroep het probleem en weten ze hoe ze het kunnen oplossen? (Kenniss)
2. Hebben ze de nodige vaardigheden om het gewenste gedrag te vertonen? (Skills)
3. Zijn ze gewend om het gewenste gedrag te stellen? (Routine)
4. Zijn ze gemotiveerd om het gewenste gedrag te stellen? (Motivatie)
5. Laat de fysieke omgeving het toe om het gewenste gedrag te stellen? (Opportunititeit)
6. Laat de sociale omgeving het toe om het gewenste gedrag te stellen? (Draagvlak)

ONZE AMBASSADEURS: DE ÉCHTE SMAAKMAKERS

Figuur 3: Overzicht ambassadeurs EcoWerk

Als we het COM-B Model toepassen op een zuivere gft-inzameling, zouden we de termen 'capaciteit', 'motivatie' en 'opportuniteit' als volgt kunnen specificeren:

- Capaciteit: de burger moet over de **eigenschappen**, vaardigheden en instrumenten beschikken om afval te scheiden (bv. duidelijke sorteerregels).
- Motivatie: de burger moet afval **willen** scheiden (bv. uit milieuoverwegingen).
- Opportuniteit (gelegenheid): de burger moet de **gelegenheid** hebben om afval te kunnen scheiden (met bv. een inzamelrecipiënt).

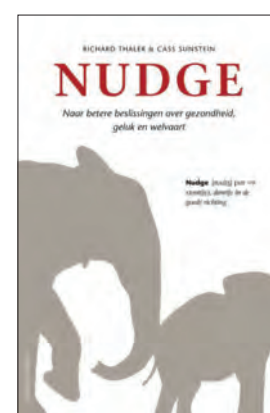
Gedragsinterventies

Gedrag kunnen voorspellen is al een hele stap, maar pas dan volgt de echte uitdaging: het (ongewenste) gedrag veranderen. Beleidsmatig zijn er heel wat instrumenten om dit ongewenste gedrag te veranderen (of gewenst gedrag te bekomen), die worden samengebracht onder de termen 'wortel', 'stok' en 'preek':

- Wortel: focus op economie (bv. subsidies geven om huis te renoveren)
 - Gewenst gedrag wordt beloond
 - Voorbeeld: diftar-systeem (gedifferentieerde tarifiering): als je minder afval hebt, betaal je minder.
- Stok: focus op rechten (bv. boete als men verkeersovertreding begaat)
 - Ongewenst gedrag wordt illegaal gemaakt
 - Voorbeeld: GAS-boete bij herhaald of bewust misbruik gft-container IDM (zie p. 7)
- Preek: focus op communicatie (bv. BOB-campagne)
 - Communiceren over wat gewenst gedrag is
 - Voorbeeld: ambassadeurs EcoWerk (in kader van voedselverspilling, zie figuur 3)

Belangrijk om weten is dat deze beleidsinstrumenten uitgaan van de 'rationele burger die weloverwogen beslissingen neemt'. Echter, zoals hierboven al werd meegegeven, is de mens geen puur rationeel wezen. En daar probeert de nudge aan tegemoet te komen. Dit is een vierde manier dus om gewenst gedrag te bekomen, hoewel het niet echt als beleidsinstrument beschouwd wordt.

De definitie van nudging gaat als volgt: "een duwtje in de goede richting dat betrekking heeft op alle mogelijke aspecten van de keuzearchitectuur die het gedrag van mensen op voorspelbare wijze veranderen zonder opties te verbieden of de financiële stimulansen aanzienlijk te wijzigen" (Thaler & Sunstein, Nudge, 2008).

Figuur 4: Cover Boek "Nudge"

Het grote verschil met de 'echte' drie beleidsinstrumenten, is dat de persoon voor wie de nudge bedoeld is, nog steeds de andere keuzeopties krijgt. Het gewenste gedrag wordt bij een nudge simpelweg meer naar voren geschoven. En dat kan op verschillende manieren:

- De **informatieomgeving** aanpassen
Bv: meegeven wat met afval gebeurt, sorteerrwijzer.
- De **standaard-optie** aanpassen
Bv: iedereen automatisch een afvalbakje voor de keuken geven.
- De **sociale omgeving** aanpassen
Bv: communicatiecampagne met focus op wat buurt doet: '90% van de mensen in jouw wijk scheidt zijn afval, doe jij ook mee?'
- De **fysieke omgeving** aanpassen
Bv: sorteerraatje met gft-inzameling voorzien.

Naast gedragsinzichtsmodellen (waarvan er hierboven een aantal besproken zijn), bestaan er ook heel wat gedragsveranderingsmodellen.

Een nudge (of andere gedragsinterventie) bedenken, kan in eerste instantie simpel lijken, maar om een succesvolle interventie te bekomen, is het belangrijk om met een aantal zaken rekening te houden. Ook hiervoor bestaan tal van modellen. Het model 'EAST' is een mooi voorbeeld en staat voor 'Easy, Attractive, Social & Timely'. Met andere woorden, om een gedrag te veranderen, moet het gewenste gedrag makkelijk, aantrekkelijk, sociaal en tijdsgebonden zijn. Hierbij wat voorbeelden, specifiek toegespitst op gft-inzameling:

- **Gemakkelijk:** hou de hindernissen zo laag mogelijk
Burgers maken makkelijk gebruik van plastic zakjes om hun gft-afval in te stoppen voor het in de gft-container belandt. Dit plastic kan in de verwerking de compost vervuilen. Deze (onbewuste) vervuiling kan je al grotendeels wegnemen door bv. een gratis keukenbakje te voorzien.
- **Aantrekkelijk:** meegeven dat gft-afval een waardevol recycleproduct is, financiële incentive
Je kan tonen wat met het gft gedaan wordt, en/of meegeven dat gft-inzameling goedkoper is voor de burger dan restafval.
- **Sociaal:** tonen wat de norm is
'60% van de burgers zamelt correct gft in, doe jij mee?'
Belangrijk: dit cijfer moet correct en hoog genoeg zijn (als maar 25% van de burgers het goed doet, maakt dit minder indruk).
- **Tijdsgebonden:** hou rekening met de timing
Recycle-app die dag voordien melding geeft dat het gft-op-haling is.

Figuur 5: Antwoorden op vraag 'Welke weerstand denk jij dat er is bij de burger om het gft-afval apart te houden?' tijdens gft-inspiratiedag op 13 mei 2024

Weerstand

Als we burgers een nieuw of correct gedrag aanleren, in dit geval hun gft-afval sorteren, dan moeten we er ons ook van bewust zijn dat er weerstand zal zijn. Die weerstand kan als volgt opgesplitst worden:

1. **Emotionele weerstand:** 'gft is een vies boeltje'.
2. **Inhoudelijke weerstand:** onwetendheid en onzekerheid over het gewenste gedrag.
3. **Routine:** gewoontes doorbreken is heel moeilijk. Het is dan heel belangrijk om de overgang naar het nieuwe gedrag zo makkelijk mogelijk te maken.

Laat ons even een aantal belangrijke weerstanden van nabij bekijken:

- **Gemakzucht:** het EAST-model vormt hiervoor een mooie oplossing. Hier is het belangrijk om ervoor te zorgen dat het gewenste gedrag zo makkelijk, aantrekkelijk, sociaal en tijdsgebonden mogelijk is. Meer info en concrete voorbeelden las je eerder op deze pagina.
- **Vies, geur en maden:** heel wat afvalintercommunales posen regelmatig tips op social media om de geurhinder van gft-containers te beperken. Ook Vlaco heeft heel wat tips op de website staan om een vuile gft-container te vermijden (vlaco.be/maden-uit-container). Belangrijk: die tips worden best op voorhand gegeven, zodat het niet zover komt dat men effectief hinder ondervindt (communiqueer bijvoorbeeld al over het vermijden van maden voor het warm weer wordt).
- **Plaatsgebrek:** de meeste afvalintercommunales bieden verschillende soorten groottes van containers aan. In hoogbouw kan een gemeenschappelijke gft-container, met elk appartement een eigen keukenbakje, mogelijk soelaas bieden. Communiqueer zo duidelijk mogelijk over de verschillende opties die aangeboden worden.

Hoe kan men een 'weerspannige' burger overtuigen om gft-afval toch apart in te zamelen? Het is moeilijk om vooroordelen te wijzigen. Er zijn veelal intensieve en herhaalde communicatiecampagnes nodig. Voornamelijk door rechtstreekse educatie- en participatietrajecten en de juiste fysieke omgevingsfactoren kan je de huishoudens gaandeweg laten ervaren dat sorteren in feite nuttig, gemakkelijk en aangenaam is.

Impactmeting

Meten is weten. Je kan het succes van een gedragsinterventie dan ook enkel écht bepalen door het te evalueren.

Laat ons de nudge hier weer als voorbeeld nemen: in 2019 onderzochten Hummel en Maedche hoe effectief nudges eigenlijk waren ('How effective is nudging? A quantitative review on the effect sizes and limits of empirical nudging studies'). Een meta-studie van 100 papers waaruit bleek dat een nudge ongeveer 21% effectief is.

In 2022 deden Mertens, Herberz, Hahnel en Brosch een zelfde soort studie ('The effectiveness of nudging: A meta-analysis of choice architecture interventions across behavior domains'). Ook daaruit bleek dat bescheiden wijzigingen tot bescheiden resultaten leiden.

Echter - en dat is wel een belangrijk voordeel om rekening mee te houden - nudges zijn relatief goedkoop en worden over het algemeen goed aanvaard door de burger. Zo bedraagt de gemiddelde aanvaarding van dergelijke nudges 61,7% (versus 59,6% in 6 EU-landen) (Beyst & Rubens, *Wordt nudging in het beleid aanvaard in Vlaanderen? Vlaams Tijdschrift voor Overheidsmanagement*, 23 (4), 55-68, 2018).

Zeker de moeite waard om eens te proberen dus!

Met dank aan Pieter Raymaekers (KU Leuven) en Elke Vandaele (Vlaco) voor hun toelichtingen over dit onderwerp.

SELECTIEVE INZAMELING VAN BIOAFVAL BIJ HUISHOUDENS: WETTELIJK KADER EN STAND VAN ZAKEN

Het Lokaal Materialenplan (ovam.vlaanderen.be/nl/lokaal-materialenplan-2023-2030) heeft vooropgesteld om tegen 2030 de hoeveelheid restafval per inwoner verder te laten dalen tot max. 100 kg per jaar. Deze ambitieuze doelstelling (de hoeveelheid restafval moet dan namelijk nog met 30% dalen ten opzichte van 2018-2020) kan alleen behaald worden door de organische fractie

uit het restafval te halen. Dit kan zowel door beperken van voedselverlies, thijskringlopen (waarbij het bioafval niet meer wordt opgehaald maar thuis wordt verwerkt, zie ook p. 11), als door het bioafval selectief in te zamelen en te verwerken tot compost bij een vergunde gft-verwerkingsinstallatie.

De selectieve inzameling van bioafval is niet langer een keuze van de lokale besturen, maar een wettelijke verplichting in gans Europa.

Alle lokale besturen waar er momenteel nog geen gft-ophaling is (25% van de Vlaamse gemeenten), hebben bij de OVAM een plan van aanpak ingediend om de opstart van gft-inzameling ten laatste tegen 1 januari 2026 door te voeren. Als voorkeursscenario is in het Lokaal Materialenplan de inzameling van gft-afval in containers in combinatie met voorvergisting en nacompostering naar voren geschoven. Alternatieven zijn mogelijk en moeten gepaard gaan met verdere onderzoeken. OVAM heeft becijferd dat er voor de verwerking van de extra hoeveelheden ingezameld bioafval een extra capaciteit nodig is van ongeveer 80.000 ton op jaarbasis. Het is duidelijk dat we deze extra hoeveelheden niet verwerkt zullen

krijgen met de huidige verwerkingscapaciteit in Vlaanderen. Hier-voor zullen dus nog oplossingen moeten uitgewerkt worden.

Uit sorteeranlyses uitgevoerd door Vlaco in het kader van het Smartlife deelproject C10 (vlaco.be/smartlife/c10) blijkt dat een groot gedeelte van het gft-afval bestaat uit tuinafval (gemiddeld 80%). Door het invoeren van diftar op gft-afval worden mensen gestimuleerd om aan thuiscomposteren te doen. De combinatie van zowel thuiscomposteren als gft-inzameling werkt, lees ook p. 11.

Om het voedselverlies verder aan te pakken, heeft de OVAM een projectoproep voor lokale besturen gelanceerd (ovam.vlaanderen.be/subsidies-voor-preventieprojecten-voedselverlies). Focus van het project ligt op het participatieve karakter, minder voedsel in restafval, specifiek voor de doelgroep huishoudens.

Met dank aan Nico Vanaken (OVAM) voor zijn toelichting over dit onderwerp.

Figuur 6: Resultaten OVAM-sorteeranalyse huisvuil 2019-2021

OPSTART VAN GFT-INZAMELING: WAT KOMT ERBIJ KIJKEN?

MIROM Menen is in 2020 gestart met de voorbereidingen van de gft-inzameling, om in januari 2023 de inzameling effectief op te starten. De informatie over het beslissings-, voorbereidings- en communicatietraject en de effectieve opstart kan je lezen in de Vlacovaria van maart 2023 (vlaco.be/vlacovaria).

De inwoners van MIROM Menen konden inschrijven om een gft-container te krijgen. De beschikbare volumes zijn 40 l, 140 l en 240 l. De participatiegraad ligt anderhalf jaar na de opstart op ca. 25%, het doel is 50%. Hierop wordt verder gewerkt, door o.a. extra promotie-acties en afhaling van containers op het recyclagepark mogelijk te maken.

Bij de start was het aanbieden van gft-afval ca. 40% goedkoper dan het restafval, intussen bedraagt dit verschil - door een tariefverhoging van de restafvalzakken - reeds meer dan 50%. De aanbiedingsgraad is sinds de opstart wel flink gestegen, van ca. 60% in de beginfase tot ca. 80% op dit ogenblik. En wat ook zeer belangrijk is: het aangeboden gft-afval is van goede kwaliteit. Het gft-afval wordt in de voorvergisting met nacompostering van IVVO in leper verwerkt.

De ervaringen van MIROM Menen zijn positief, de verschillende stappen zijn vlot verlopen, maar het administratieve en organisatorische luik dat gepaard gaat met nieuwe bestellingen van containers of wissels van volume, mag zeker niet onderschat worden.

Communicatie is belangrijk om een antwoord te bieden op de eerste klachten, zoals bv. tips bij zomerse temperaturen (zie ook p. 4).

Met dank aan Kristof Moeyaert (MIROM Menen) voor zijn toelichting over dit onderwerp.

Vanaf 2023 aan huis opgehaald:

GFT

groenten-, fruit-, keuken- & tuinafval

Schrijf in vanaf september 2022 via www.mirom-menen.be/gft

WEL

- Schillen en resten van fruit, groenten en aardappelen
- Dierlijk en plantaardig keukenafval en etensresten
- Broodresten
- Koffiedik, papieren koffiefilter
- Papier van keukenrol
- Noten, pitten
- Vlees- en visresten, schuiderresten (uitgezonderd mosselen- en oesterschelpen...)
- Vaste zuivelproducten (kaasresten)
- Eieren, eierschalen
- Fijn tuin- en snoeiafval (bladeren, gras, onkruid, haagsheersel, versnipperd snoeihout...)
- Kanten- en tuiplantjes
- Schaafkrullen en zaagmeel van onbehandeld hout
- Mest van kleine huisdieren (cavia, konijn)

NIET

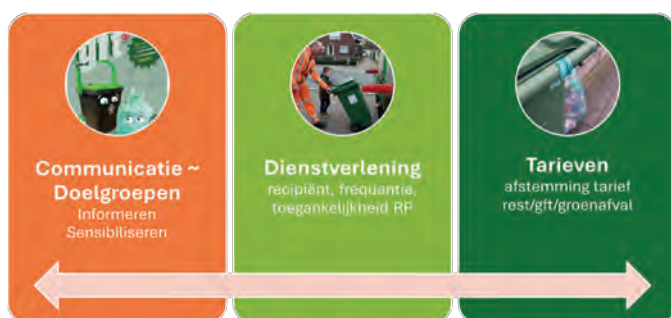
- Vleesresten (bv. soep, melk, koffie...)
- Sauzen, vet en oliën (uitgezonderd geschenken waar een klein aandeel saus in zit)
- Thermostaten en koffiepads
- Behandeld hout (met verf, vernis of impregneringsmiddel)
- Beenderen en dierlijk slachtafval
- Dierenkrengen
- Schelpen van mosselen, kapers
- Kattenbuisvulling en vogelkooi
- Mest van grote huisdieren of in grote hoeveelheden
- Stof uit de stofzuiger
- Wegwerpluier en ander hygiëneafval
- Aarde en zand
- Kurk
- Asresten en houtskool
- Plastiek, glas, metalen
- Grof ongesnipperd snoeihout, dikke takken

MIROM MENEN WELKOM WERK

Meer info: 056 52 81 30 www.mirom-menen.be

Figuur 7: Voorbeeld communicatie MIROM Menen

IMPACT AFVALTARIEVEN OP GFT-INZAMELING

Figuur 8: Succesvolle inzameling = steeds combinatie van factoren (bron: Interfaval)

De effectiviteit van de gft-inzameling wordt bepaald door verschillende factoren:

- het **tarief**(systeem)
- de (inter)gemeentelijke **communicatie** (herhaald en op maat van de diverse doelgroepen)
- de **dienstverlening** (juiste keuze inzake o.a. recipiënten, ophaalfrequenties, recyclageparkbeleid), zowel voor bio- als andere afvalfracties

Er bestaan veel verschillende mogelijke tariefcombinaties voor gft- en restafval: van gratis over een volumediftar tot een gewichtsdiftar.

De meeste gemeenten hanteren vandaag gedifferentieerde tarieven voor beide fracties op basis van gewicht of volume. Vijf gemeenten halen het gft gratis op, 105 gemeenten hebben een volumediftar en 116 gemeenten een gewichtsdiftar. Elk van de verschillende tariefsystemen heeft zijn voor- en nadelen. Gratis gft inzamelen – een uitdovend scenario – zorgt voor grotere hoeveelheden gft. Bij een jaarabonnement (volume) is er een grotere deelname en wordt het gft doorgaans frequenter aangeboden (verser gft). Een tarief per aanbieding zorgt voor efficiëntere inzamelrondes (minder lege containers) maar moedigt het te lang bewaren van het gft aan. Bij gewichtsdiftar worden de containers frequenter aangeboden (verser gft).

Algemene uitspraken over welk(e) tarief(combinatie) nu het meest effectief is voor een hoge kwaliteit en kwantiteit van het ingezamelde gft-afval zijn echter moeilijk te maken. Het is steeds een samenspel van factoren. Een lager tarief voor gft dan voor restafval moedigt alleszins aan tot sorteren. Een gewichtsdiftar op huisvuil en een juiste keuze van inzamel frequenties zijn succesfactoren voor een betere sortering. In de regio van MIWA heeft dit geleid tot 30% minder restafval en een toename in participatiegraad en hoeveelheden voor pmd- en gft-afval. Een doordachte communicatiestrategie is essentieel om zowel preventie, thuiscomposteren als een correcte sortering te verkrijgen.

Hét ideale scenario bestaat niet

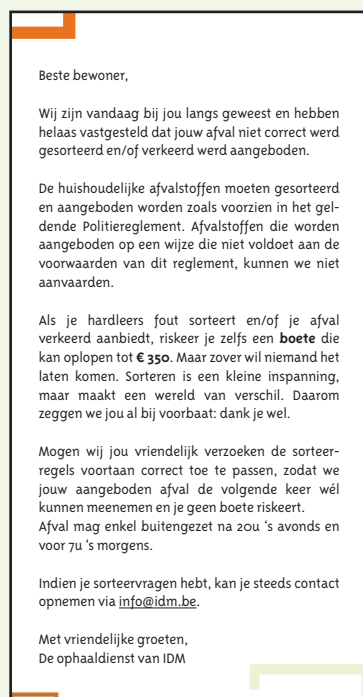
Onder meer afvalintercommunale IDM benadrukte tijdens de gft-inspiratiedag het belang van een duidelijke en krachtvolle gft-inzamelstrategie (lees hieronder) om de doelstellingen te behalen. IOK Afvalbeheer bevestigde het belang van een voldoende groot prijsverschil: een relatief laag gft-afvaltarief op basis van gewicht kan dan wel een iets grotere operationele kost betekenen, maar leidt tot meer én beter gft-afval en -compost: een win-winsituatie dus voor zowel de burger als de compost- (en energie)producent.

Worden het gft- en restafval best gelijktijdig of alternerend opgehaald? Een klaar beeld op de effectiviteit van beide scenario's is er niet. De OVAM geeft aan dat de logica pleit om deze fracties telkens samen op te halen om zo een optimale sortering te garanderen, maar dat is in de praktijk vaak lastig te organiseren. Daarom is de inzameling in de huidige gft-regio's doorgaans alternerend.

Met dank aan Sara Coessens (Interafval) voor haar toelichting over dit onderwerp.

CONTROLE GFT-CONTAINERS BIJ IDM

Communicatie en sensibilisering zijn essentieel om een nieuw gedrag aan te leren of een fout gedrag aan te passen, maar ze kennen ook hun limieten. Om ervoor te zorgen dat het gewenste gedrag gesteld worden, is (een zekere vorm van) handhaving vereist. En dat is bij gft-inzameling niet anders.

Figuur 9: Voorbeeld brief die in de bus wordt gestopt van burgers die fout gesorteerd hebben (bron: IDM)

krijgt de eigenaar een brief in de bus waarin alles nogmaals goed geduid en toegelicht wordt, de gft-sorteerwijzer wordt meegestuurd en er tegelijk wordt gezegd dat men nog eens zal langskomen voor een follow-up check.

Als de eigenaar van de container toevallig zelf aanwezig is bij de controle (of toevallig buitenkomt, nieuwsgierig naar waarom die fluorescerende dame in de gft-container staat te graven), dan wordt de container samen met de burger gecheckt en wordt de rommel eruit gehaald, als het tenminste niet té erg gesteld is.

'Die brief in de bus blijkt trouwens wel een effect te hebben, want bij de volgende check is er altijd beter gesorteerd, aldus Lutgard. 'Met zo'n brief komen we dus best al en heel eind', voegt ze er aan toe, 'zonder dat we moeten straffen'.

'Indien er echt rommel (bv. dikke pakken isolatieschuim of steenpuin of siliconentubes) verstopt zit onder het groen, dan kunnen we er van uit gaan dat er kwaad opzet in het spel is en krijgt de betrokkene sowieso een GAS-boete', zo weet de afvalsteward nog.

Bij afvalintercommunale IDM staat afvalsteward Lutgard Vermeulen in voor de controle van het gft dat wordt aangeboden bij de huis-aan-huis-ophaling. Op geregelde tijdstippen screent zij de aangeboden gft-containers, intussen al een vertrouwd beeld voor de bewoners. 'Als mensen een fout maken bij het gft sorteren, dan is dit meestal uit verstrooidheid of non-chalance of onwetendheid en slechts zelden met slechte bedoelingen', zo weet Lutgard.

Als bij controle door de afvalsteward blijkt dat de inhoud van de gft-container niet oké is, dan wordt er een hanger aan de container bevestigd en krijgt de aanbieder een briefje in de brievenbus met de info dat het aangeboden afval niet correct is gesorteerd (zie figuur 9). Nadien

In de toekomst zullen ook ophalers worden ingeschakeld om gft-containers te screenen. Zij krijgen per week een aantal straatnamen mee die extra aandacht verdienen. Adressen met een foute fractie bij het gft krijgen nadien een brief en worden na 6 tot 8 weken door een GAS-vaststeller nog eens gecontroleerd.

Maar handhaven is niet enkel aangeven dat men het slecht doet. Als het gft correct aangeboden wordt, belooft Lutgard dit graag: de eigenaar van de gft-bak krijgt dan een kaart in de bus om te bedanken voor het sorteergedrag.

Figuur 10 & 11: Voorbeelden van eetbaar voedsel dat in de gft-container belandt.

Sensibilisering blijft belangrijk

Verse groenten, fruit of een heel brood dat in de gft-container wordt gekieperd, jammer genoeg is dat geen uitzondering.

In 2022 zijn er 167 containers afgekeurd, 990 goedgekeurd en zijn er 23 bestuurlijke verslagen / GAS-boetes opgesteld.

Of de controle vooraf wordt aangekondigd? 'In de politiereglementen van de zes betrokken IDM-gemeenten staat vermeld dat een screening door IDM-medewerkers mag gebeuren, zolang de bakken maar op openbaar domein staan'. Op die manier is deze controle ingedekt door de beleidsmakers.

Met dank aan Lutgard Vermeulen (IDM) voor haar uiteenzetting over dit onderwerp.

WAT KUNNEN VERWERKERS DOEN ALS HET GFT-AFVAL NIET ZUIVER IS?

Ondanks alle moeite die gedaan wordt om het gft-afval zuiver in te zamelen (zowel door de burger bij het sorteren als het lokale bestuur bij het inzamelen), loopt het soms mis en belanden onzuiverheden toch in het gft-afval en zo bij de composteerder.

Hoe definiëren we onzuiverheden?

Er zijn drie soorten onzuiverheden te onderscheiden:

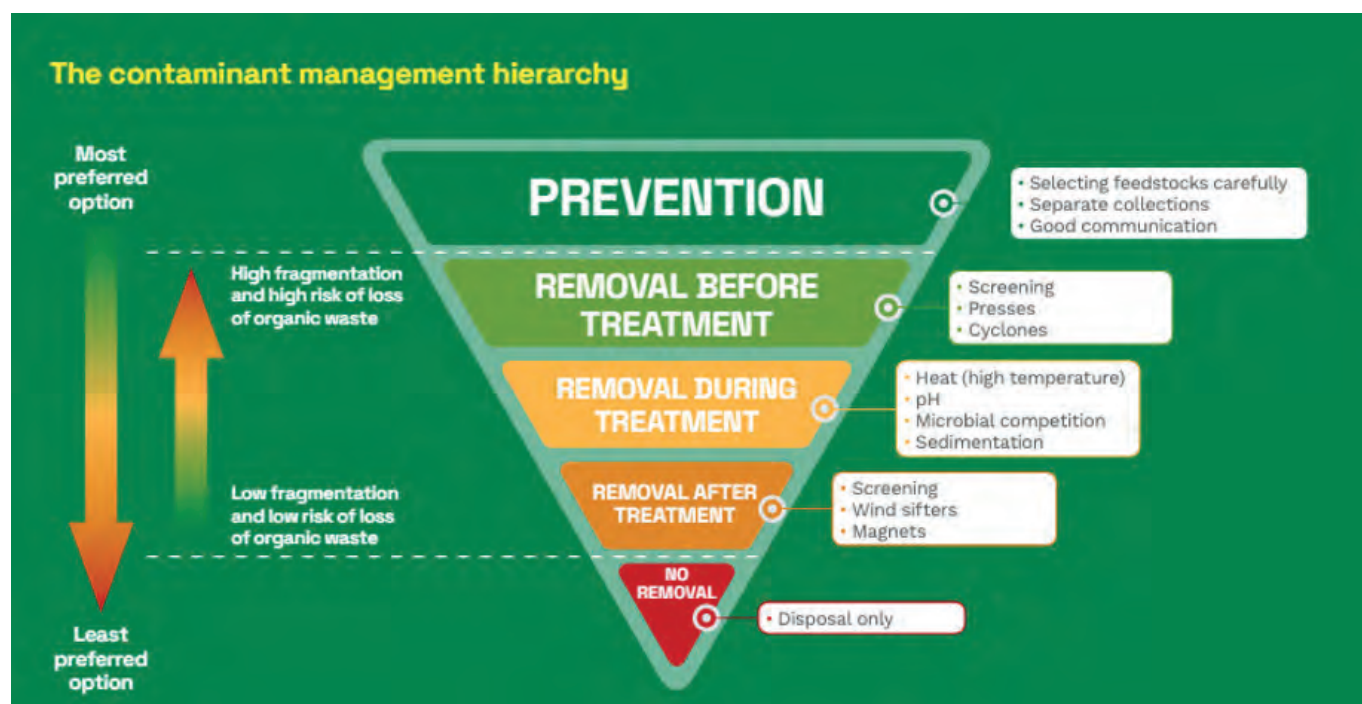
- **Biologische onzuiverheden:** denk aan mens-dier pathogenen, onkruidzaden, plantenziektes, ... Hierbij is de huidige gft-verwerking een goede oplossing (temperatuur, tijd, vocht, ...) en zorgt die voor een perfecte afdoding van dergelijke onzuiverheden.
- **Chemische onzuiverheden:** deze zijn niet zichtbaar met het blote oog. Selectieve inzameling en verwerking van tuinafval en keukenaafval houden geen noemenswaardige risico's in. Ons voedsel is veilig en gekeurd, ook het tuinafval is voldoende veilig voor chemische componenten. Er gebeuren door Vlaco voldoende analyses op milieu-relevante parameters bij compost. Sinds 2021 is ook PFAS toegevoegd aan de parameterlijst. Van gft-compost zijn er 26 stalen genomen, van groencompost 91. De resultaten zijn geruststellend.
- **Fysische onzuiverheden:** denk hierbij aan glas, metaal, plastics en steentjes. Van oudsher worden deze onzuiverheden geanalyseerd als gewichtsperscentage. Er komt de laatste jaren meer focus te liggen op plastics, ook in Europa. Voor lichtgewicht plastics zegt het gewichtsperscentage weinig over de visuele onzuiverheid, daarom heeft Vlaco de oppervlakteberekening per type onzuiverheid ingevoerd.

De beste manier om onzuiverheden in gft-afval te vermijden, blijft nog steeds preventie. Wat er niet in zit, moet er namelijk ook niet worden uitgehaald. Van zodra het gft-afval bij de verwerker terechtkomt, probeert men de onzuiverheden zo snel mogelijk te verwijderen. Dat is echter niet zo simpel als het lijkt. Onzuiverheden zoals lichte plastics kleven vaak aan het organisch materiaal. Als je hier te rigoreus gaat filteren, krijg je een groot verlies van bioafval, dat dan mee wordt afgevoerd met de verontreinigingen (het zgn. dragging-effect) en uiteindelijk in de verbranding terecht komt. Een voorbehandeling om de plastics te verwijderen kan ook leiden tot fragmentatie van het plastic.

Andere fysische acties (bv. breken, verkleinen) van het bioafval geeft ook fragmentatie van zowel harde als zachte verontreinigingen. Hoe kleiner de verontreinigen zijn, des te moeilijker ze uit het compostierend materiaal of de compost te zeven zijn. Of er moet een zeer kleine zeefmaat gebruikt worden, waardoor dan weer veel compost verloren gaat.

Een 100% feilloze manier om enkel zuiverheden te verwijderen, zonder daarbij ook zuiver bioafval te mee te nemen, bestaat momenteel dus niet.

Een operator moet dus steeds het evenwicht zoeken tussen zoveel mogelijk onzuiverheden verwijderen en zo weinig mogelijk bioafval naar verbranding sturen. Dit evenwicht is altijd imperfect, daarom zijn er normen en kwaliteitsdoelstellingen nodig. Vlaco volgt de normen die zowel door Vlaanderen, federaal (FOD) als Europees (ECN-QAS, EU FPR) opgelegd zijn. Het percentage onzuiverheden wordt uitgedrukt in gewichtsperscentage (gew%) op droge stof (CMA/2/IV/11), om te vermijden dat verdunning met water een lagere concentratie onzuiverheden zou opleveren. De totale referentienorm bedraagt 0,5gew%. Hiermee leggen we de lat minstens gelijk met de normen die ook op internationaal niveau van toepassing zijn (bv. in het ECN-QAS, de Europese einde-afvalcriteria en de Europese Meststoffenverordening).

Figuur 12: bron ISWA, 2023

Omdat plastic steeds prominenter wordt, heeft Vlaco in 2024 een nieuwe referentienorm ingevoerd voor de plastic onzuiverheden. Deze bedraagt < 0,25gew% (ofwel 2,5 gram per kg). Echter, omdat er veel lichte plastics zijn (bv. plastic zakjes), geeft de oppervlaktemeting een beter beeld van de visuele verontreiniging. Dit kan gebruikt worden in verdere sensibilisering, aangezien er van elk staal een foto wordt gemaakt. De onzuiverheden worden uitgesorteerd en op een blad gelegd. Dan wordt via optische beeldvorming een oppervlakte berekend en uitgedrukt in cm²/liter.

Hoe worden onzuiverheden verwijderd?

Tijdens de verwerking van gft-afval worden onzuiverheden mechanisch verwijderd, zowel voor, tijdens als na het proces, door middel van magneten voor de metalen en zeven. Het verwijderingsrendement voor plastics in Vlaanderen is goed, maar niet perfect. In het gft-afval zit het percentage plastics op 0,98%, in de compost zit het op 0,054% (telkens op droge stof). Gft-verwerking zorgt voor een verwijderingspercentage van 98,2%.

Hoe doet men het in het buitenland?

In Duitsland wordt er vanaf 1 mei 2025 een inputnorm op het gft-afval ingevoerd: vrachten met meer dan 3gew% onzuiverheden worden geweigerd en moeten afgevoerd worden naar verbranding. De kost moet door de inzamelaar gedragen worden.

Om deze norm te controleren, wordt een batchanalyse gedaan: op een toevallig gekozen batch wordt een raamwerk van 5 m² geplaatst. Hierin wordt dan het aantal onzuiverheden visueel geteld en een score van 1 tot 5 toegewezen.

Figuur 13: Voorbeeld van oppervlaktemeting

Figuur 14 & 15: Voorbeeld van batchanalyse (bron: Bundesgütegemeinschaft Kompost (BGK))

Bewertung (Note Bonitur)	Visueller Eindruck	Anzahl größerer Fremdstoffe (Fremdstoffe > ca. 100 mm)
1	Sehr gut, Keine Fremdstoffe erkennbar,	0
2	Gut, Einzelne/wenige Fremdstoffe erkennbar,	1 bis 4
3	Mäßig, Deutlicher Fremdstoffgehalt. Bioabfall optisch durch „Gutfraktion“ dominiert,	5 bis 10
4	Schlecht, Hoher Fremdstoffgehalt. Bioabfall optisch durch Fremdstoffe noch nicht dominiert,	11 bis 15
5	Sehr schlecht, Sehr hoher Fremdstoffgehalt. Bioabfall optisch durch Fremdstoffe dominiert,	mehr als 15

Ook in Nederland wordt zo'n batchanalyse gedaan, maar is er geen wettelijke verplichting aan gekoppeld. Deze analyse wordt er beschouwd als een aanvulling op verwerkingscontracten tussen inzamelaars en verwerkers.

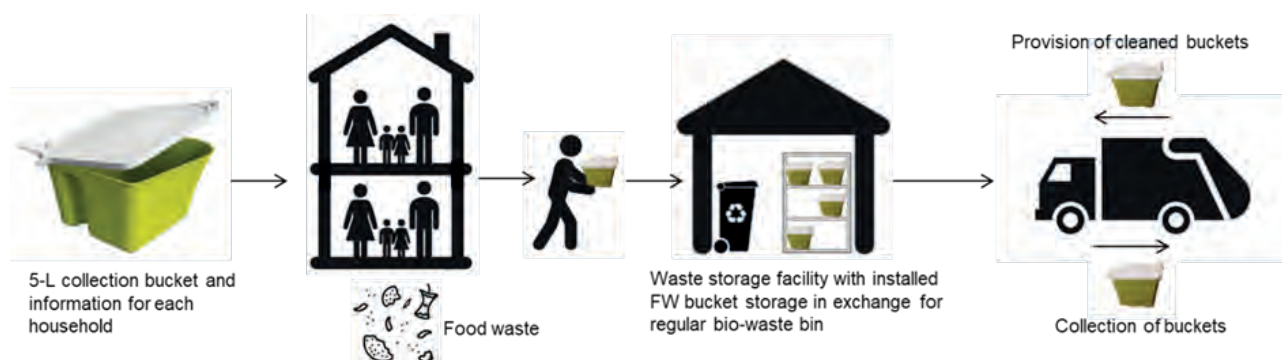
Met dank aan Wim Vanden Auweele (Vlaco) voor zijn uiteenzetting over dit onderwerp.

SELECTIEVE INZAMELING IN EEN STEDELIJKE OMGEVING

Als we onze blik verder internationaal werpen, merken we dat er in heel de EU uitdagingen zijn wat betreft selectieve inzameling van bioafval. ECN, het Europese netwerk voor compost en digestaat in een circulaire bio-economie (waar ook Vlaco lid van is) vertegenwoordigt 67 leden uit 28 Europese landen. De organisatie weet dus als geen ander waar de pijnpunten zitten binnen selectieve inzameling. Zo wordt binnen de EU maar 43% van het huishoudelijke bioafval selectief opgehaald, wat wil zeggen dat 57% bij het restafval belandt. Voedselresten worden zelfs maar in 16% van de gevallen selectief opgehaald. De Europese doelstelling is dat 65% van het huishoudelijk bioafval tegen 2035 selectief moet worden ingezameld.

Case Lübeck, Duitsland

In de stad Lübeck wordt bioafval (zowel gf als t) al jarenlang huis-aan-huis opgehaald. Het gemiddelde percentage onzuiverheden klokt daarbij af op een mooie 1,2%. Echter, de meergezinswoningen (denk bijvoorbeeld aan appartementen) doen het daarbij opmerkelijk slechter. Het gft-afval bleek hier maar liefst 64% meer verontreinigingen te bevatten dan het gemiddelde van 1,2%. Daarnaast bleek dat maar 27% van het voedselafval correct gesorteerd. De gft-container werd dan ook vooral voor tuinafval gebruikt.

Figuur 16: Verloop van inzameling en ophaling in pilotproject Lübeck

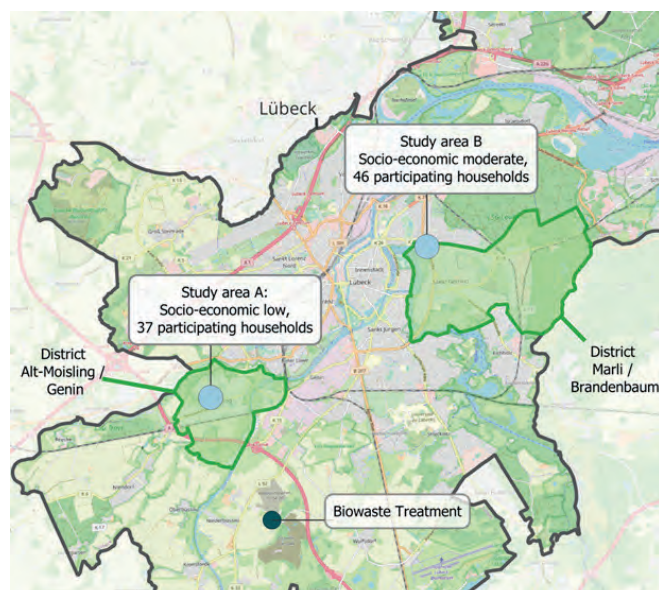
Daarom werd in 2018-2019 een project gestart om keukenafval apart in te zamelen. In de meergezinswoningen werden emmers van vijf liter uitgedeeld, vergezeld van de nodige informatie. Deze gevulde emmer moest op een afgesproken locatie voor ophaling aangeboden worden en werd daar driemaal per week opgehaald. In ruil werd dan een propere emmer teruggehangen (zie figuur 16).

Om te bekijken in hoeverre externe factoren een invloed hadden op de selectieve inzameling, werden twee regio's in het pilotproject meegenomen:

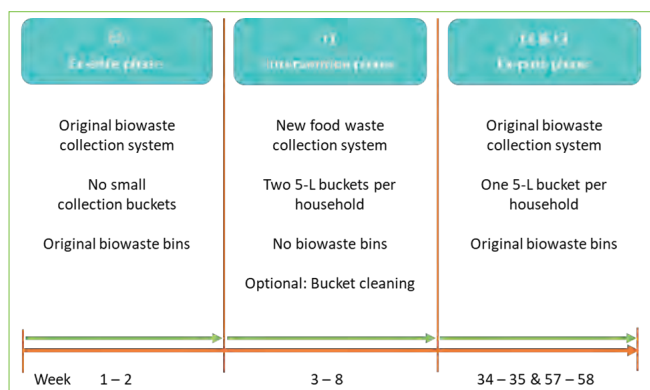
- Regio A: lage socio-economische klasse, 37 deelnemende huishoudens
- Regio B: gemiddelde socio-economische klasse, 46 deelnemende huishoudens

In Figuur 19 zie je de participatiegraad van beide regio's. Onder 'participatie' wordt begrepen dat de emmer minstens eenmaal werd opgehangen. Voor regio A was dat 76%, voor regio B 78%.

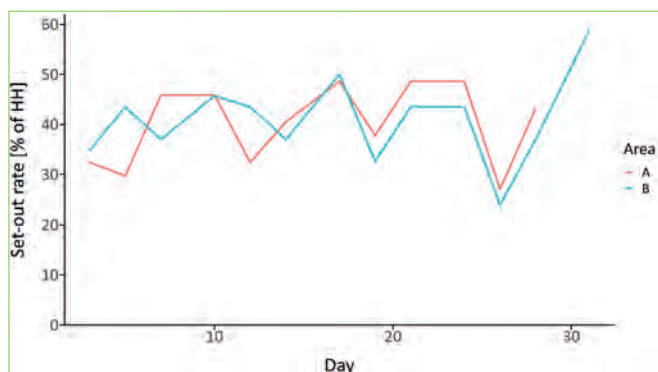
Ongeveer 65% van het keukenafval is via de emmers ingezameld, dit kwam neer op 1 kg/inw,week. Dit is zeker een heel mooi resultaat. Ook op lange termijn bleek men het keukenafval beter te sorteren.

Figuur 17: Deelnemende huishoudens project (A en B)

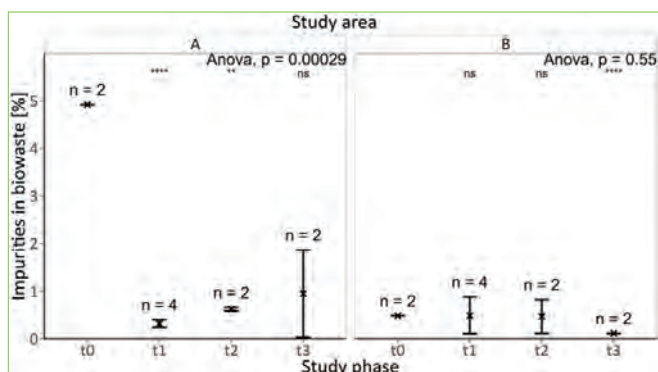

Figuur 18: Planning pilotproject Lübeck

Figuur 19: Participatiegraad project Lübeck

Wat de onzuiverheden in het gft-afval betreft, zijn ook mooie resultaten behaald. Het percentage in regio A bleef onder 1% na het pilootproject en ook op langere termijn. In regio B bleef het aantal onzuiverheden gelijk, ook op de lange termijn, ondanks het feit dat tuinafval voortaan apart werd ingezameld.

Figuur 20: Resultaten onzuiverheden project Lübeck

Wat met ondergrondse containers en afvalstraten?

In stedelijke omgevingen zijn ondergrondse containers en afvalstraten dikwijls een handige en soms de enige manier om afval in te zamelen. Echter, de kwaliteit van het afval laat dikwijls te wensen over. Het feit dat het afval relatief anoniem achtergelaten kan worden, zorgt er mede voor dat burgers zich minder aantrekken van de kwaliteit ervan. Het is alleszins aangeraden om ondergrondse containers enkel te gebruiken in combinatie met een vorm van gebruikersidentificatie (bv. ID-pas).

Conclusie

Voor stedelijke omgevingen is het belangrijk om:

- individuele inzameling te behouden of een soort van identificatie te koppelen aan ondergrondse containers of afvalstraten. Anonimiteit zorgt voor een lagere kwaliteit.
- te focussen op inzameling van voedselresten (er is namelijk minder groenafval in steden)
- frequent gft-afval in te zamelen (idealiter meer dan dubbel zo vaak als restafval)
- blijvend te communiceren en sensibiliseren om voor een selectieve en zuivere inzameling te zorgen
- follow-upmaatregelen te behouden om een zuivere inzameling te bekomen

Met dank aan Stefanie Siebert (ECN) voor haar uiteenzetting over dit onderwerp.

HOE GFT-INZAMELING EN THUISKRINGLOPEN COMBINEREN?

Zijn beiden combineerbaar? Het korte antwoord is 'ja'.

In het onderzoek 'Thuiskringlooppedrag in Vlaanderen' van Vlaco uit 2018 bleek dat 41% van de ondervraagden thuis composteert. Aan de niet-thuiscomposteers is de vraag gesteld waarom ze ook in de toekomst niet gaan thuiscomposten. Slechts 10% gaf als reden op dat de gemeente al gft ophaalt. De gft-ophaling is dus maar in een beperkt aantal gevallen de reden om niet thuis te gaan composten.

Een analyse van waar de infosessies het meest succesvol zijn, leert dat in de gft-regio's tussen 2021 en 2023 2.659 inwoners per 100.000 inwoners deelnamen aan Vlaco-infosessies, tegenover 871 inwoners per 100.000 inwoners in een groenregio. Dit toont aan dat lokale besturen met gft-inzameling heel actief het thuiskringlopen blijven promoten én dat de burgers er ook in geïnteresseerd zijn en blijven. We merken ook dat wanneer het diftarsysteem in een regio wordt ingevoerd, specifiek de vraag naar infosessies rond thuiscomposten toeneemt. Zo namen tussen 2021 en 2023 256 inwoners per 100.000 inwoners deel aan een infosessie thuiscomposten in de groenregio's. In de gft-regio's bedroeg dat aantal 555 deelnemers per 100.000 inwoners.

Uit deze bevindingen blijkt dat de huis-aan-huis gft-ophaling geen reden is om te stoppen met thuiscomposten en nog minder om er niet mee te beginnen. De voornaamste redenen om thuis niet (meer) te composten zijn geurhinder, tijd- en plaatsgebrek.

Communicatie, duidelijke info en het zo makkelijk mogelijk maken, zijn de sleutelementen om zowel gft-inzameling als thuiskringlopen kwaliteitsvol te laten verlopen. Met de trend naar veel kleinere tuinen zal het een meerwaarde blijven om composteersystemen te promoten en aan verminderd tarief aan te bieden. Uit het onderzoek naar het thuiskringlooppedrag blijkt dat de helft van de thuiscomposteers geen recipiënt gebruikt en op een hoop composteert. Dit zijn over het algemeen de mensen met een grotere tuin. Een derde van de huishoudens die thuiscomposten, gebruiken één of meerdere compostvaten en een vijfde van de huishoudens gebruiken één of meerdere compostbakken.

Gft-inzameling en thuiscomposten kunnen dus perfect naast elkaar bestaan en zijn complementair. Er mag immers meer bioafval bij gft dan op de composthoop, denk bijvoorbeeld aan gekookte etensresten en vlees of vis.

Lees meer op vlaco.be/combinatie-gft-thuiskringlopen.

Hoe geef je mensen zin om het keukenafval apart te houden?

Het COM-B model van p. 3 kan ook toegepast worden op het beperken van voedselverlies en thuiscomposteren.

– **Opportuniteit/gelegenheid:**

Uit onderzoek in het kader van voedselverlies weten we dat hoe minder tijd men heeft en hoe meer onvoorziene omstandigheden er zijn, hoe meer voedselverlies er is. Vlaco zorgt met de Plan-eet app voor tips om voedselverlies, ondanks deze uitdagingen, te beperken en voor hapklare simpele gerechten om met restjes nog aan de slag te gaan.

De burgers moeten makkelijk met thuiscomposteren aan de slag kunnen gaan. Daarom is het belangrijk om compostbakken en -vaten te blijven aanbieden, tezamen met voldoende lessen om te zorgen dat het thuiscomposteren kwaliteitsvol gebeurt.

– **Capaciteit:**

De Plan-eet app bevat heel wat info, onder meer over bewaartechnieken en tips om preventief voedselverlies te beperken, zoals de juiste porties inschatten en met een boodschappenlijstje werken.

De thuiscomposteewijzer (vlaco.be/thuiscomposteewijzer) is een handig instrument om snel even te checken wat wel en niet op de composthoop mag. De infosessies over thuiscomposteren geven de deelnemers een goede basis-kennis.

– **Motivatie:**

De voordelen van thuiscomposteren en voedselverlies beperken moeten voldoende duidelijk worden gemaakt: het is makkelijk, kostenbesparend, ecologisch, goed voor het klimaat en biodiversiteit en tijdsbesparend.

Met dank aan Elfriede Anthonissen (Vlaco) voor haar uiteenzetting over dit onderwerp.

vlacovaria

Uitgave van Vlaco vzw

Eindredactie: Kristel Vandenbroek
 Vormgeving: Drukkerij Buroform
 Druk: Drukkerij Buroform
 V.U.: Philip Peeters
 Jubellaan 155 bus 102
 2800 Mechelen

Redactie-adres: Vlaco vzw
 Jubellaan 155 bus 102
 2800 Mechelen
 Tel.: 015 451 370
 info@vlaco.be
 www.vlaco.be

Ondernemingsnummer: 0447.445.657
 RPR: Antwerpen, afd. Mechelen

*Het geheel of gedeeltelijk overnemen van artikelen is toegelaten, mits bronvermelding.
 Gedrukt op gerecycleerd papier.*

Figuur 21: Enkele Vlaco-kringloopkrachten

Dit en volgend jaar zullen we vanuit Vlaco ook volop communiceren over bioafval, zowel over gft-inzameling als thuiskringlopen én de combinatie van beiden. Op die manier zorgen we er mede voor dat burgers goed geïnformeerd kunnen starten (of het nog beter doen dan nu). Hou zeker onze nieuwsbrief en social kanalen in de gaten.